

אניית המעפילים 'לנגב', Merica במקור, הייתה ספינת מפרש דו-תרנית עשויה עץ בדחי 400 טון. בנוסף למערך המפרשים הייתה האנייה מצוידת במנוע דיזל קטן בהספק 150 כוחות סוס. הספינה נרכשה באיטליה באמצעות המתווך היווני ד'אנדרייה שכונה בפי אנשי המוסד 'הגוץ'.¹ בשלב ההכנות היה שם הצופן שלה ה'אציל', שמה כאניית המעפילים 'לנגב' ניתן לה בשל סמיכות הכנתה לעלייתן של אחד עשר נקודות ההתיישבות בנגב, במוצאי יום הכיפורים באוקטובר 1946.

לאחר שנרכשה הועברה האנייה לנמל מרסיי שבצרפת ושם החלו להכינה להפלגה. ההכנות כללו בנייתם של 650 דרגשי לינה, הטענת הסיפון בשתי סירות הצלה וב-30 רפסודות הצלה וכן ציוד הספינה בדלק ובמזון. כן נרכשו 650 חגורות הצלה שהונחו על הדרגשים. מספר הדרגשים היה גבוה ביחס לגדלה של האנייה משום בחוזה שנערך עם בעלי הספינה חושב התשלום לפי מספר הנוסעים והבעלים התאמץ לדחוס נוסעים רבים ככל הניתן.² הדרגשים נבנו כמעט ללא רווחים, למעשה אפשר היה לנוע בבטן האנייה רק בזחילה. מגבלה זו באה לידי ביטוי בהמשך בשלב העלאת המעפילים לאנייה והיא גם מעידה על רמת הסיכון הגבוהה שנלקחה בהפלגה - במקרה של טביעה או אפילו בהלה אקראית מתחת לסיפונים היה בטן האנייה עלול להיות מלכודת מוות לשוהים בו.³

הרכישה וההכנות לא נסתרו מעני המודיעין הבריטי שדיווח על האנייה כבר בתהליך הסבתה לאניית מעפילים, בנובמבר 1946.⁴

לקראת הפלגתה הגיעו לספינה מפקדה המיועד איש הפלי"ם אפריים טלמון ומלווה נוסף מהפלי"ם בשם משה דפני ('הסיילור'), כ'גדעוני' הצטרף להפלגה ראובן ארנון.⁵ לצורך השטת האנייה שכר המוסד צוות מקצועי שמנה רב חובל ועשרה מלחים איטלקים.⁶

ב-17 בינואר 1947, עם סיום ההכנות, יצאה הספינה ממרסיי אל נמל סט שבצרפת, מרחק עשר שעות הפלגה לערך.

¹ אהרוני – מטות, עמ' 103.

² דפני סיפור המעשה, עמ' 190.

³ ניניאן – פטרול, עמ' 94.

⁴ ניניאן – פטרול, עמ' 93.

⁵ רוזן – גדעונים, עמ' 217.

⁶ אהרוני – מטות, עמ' 103.

במקביל להכנת האנייה הוכנה בצרפת קבוצת המעפילים, 647 במספר. היו בהם 120 איש מתנועת בית"ר, 80 מתנועת הנוער הציוני ('ציונים כלליים') ועוד מספר קבוצות בני נוער חלוצי ביניהם קבוצה אחת מתנועת 'הבונים' באנגליה וקבוצה נוספת מארה"ב.⁷ חלק גדול מקבוצה זו הגיע מאזור השליטה האמריקאי בגרמניה ומשם, דרך גבול צרפת הגיעו למחנות מעפילים בקרבת נמל סט.

המעפילים צוידו בתעודות פליט ובאשרות מזויפות לקובה. מאמצי משרד החוץ הבריטי לשכנע את הצרפתים כי האשרות מזויפות וכי אין לאפשר את ההפלגה לא נשאו פרי.⁸

ביום ההפלגה הוסעו המעפילים במשאיות לנמל סט והועלו לאנייה, המשטרה הצרפתית ידעה על ההפלגה ועל זהות נוסעיה ולא התערבה.

בשלב ההעלאה לאנייה נתגלו קשיים, המעברים בין הדרגשים היו צרים במיוחד והם נחסמו עם כניסתם של הראשונים. למראה הצפיפות סירב חלק מהמעפילים לרדת למחסנים ועל כבש האנייה החלו ויכוחים ומריבות. האחרונים בתור, שנותרו על הרציף, חששו שיחמיצו את ההפלגה והפעילו לחץ על הראשונים.⁹ בסופו של דבר ובאיחור של מספר שעות עלו ונכנסו כל המעפילים.

הספינה יצאה מנמל סט ב-18 בינואר 1947.¹⁰ הנתיב תוכנן לעבור במצר בוניפצ'יו, אל החוף המערבי של איטליה, להמשיך לאורכו דרומה, לעבור במצר המסינה ומשם מדרום ליוון, ממערב לכרתים אל חופי צפון אפריקה, מצריים וישראל. יעד ההורדה היה חוף ניצנים.¹¹

מיד לאחר היציאה החלו מים לחדור לספינה, משאבת השיפוליים הראשית יצאה מכלל פעולה וגם המשאבה המשנית נסתמה, המעפילים נקראו לסייע והתבקשו לרוקן את המים בדליים.¹² מצב הים המשיך להחמיר ורב החובל התקרב למבואות נמל היירס (צרפת) כדי למצוא מסתור. עם השתפרות מזג האוויר המשיכה הספינה למעבר בונפצ'יו ופנתה דרומה אל מצרי המסינה. ב-24 בחודש התחזקה הסערה, רב החובל נוכח כי כוחו הדל של המנוע לא יאפשר הפלגה אל מול הסערה וחציית המצר. בעצה אחת עם המלווים הוחלט למצוא מסתור מן הסערה מצפון לסיציליה.¹³

⁷ שם, שם.

⁸ ניניאן – פטרול, עמ' 93.

⁹ דפני סיפור המעשה

¹⁰ דוח המפקד את"ה תיק לנגב 30.3.47

¹¹ למצוא

¹² דוח הגדעוני ארנובסקי ('יוסף') באתר הפלי"ם מ 20 בפברואר 47

¹³ דפני סיפור המעשה עמ' 191

ב-25 בחודש עגנה הספינה באחד המפרצים מצפון לסיציליה. עקב התארכות ההפלגה נתדלדל מלאי המזון ורב המלחים בלוויית שלושה מאנשיו נשלחו בסירה לקנות מזון בכפר סמוך, הארבעה ברחו עם הכסף ונטשו את הסירה על החוף.¹⁴ דייגים מקומיים סייעו בהחזרת הסירה והאנייה המשיכה בדרכה כשמחסן המזון ריק. ב-27 בחודש עברה הספינה במיצר המסינה והטילה עוגן באחד המפרצים שמדרום למיצר. בשלב זה כבר לא נשאר כסף בקופת המלווים והם נאלצו לערוך מגבית בקרב המעפילים כדי לרכוש מזון. משנאסף הכסף נשלחה הסירה לחוף אך גם הפעם הסתבך העניין, שוטרים הבחינו בהורדת הסירה, חשדו שמדובר בהברחה ועצרו את האנייה.¹⁵ ב-29 בחודש הצליחו המלווים לשחד את השוטרים והאנייה המשכה בדרכה.¹⁶ הים לא פסק מלסעור והמשאבות המקולקלות לא עמדו בקצב השאיבה, האנייה עגנה עוד פעמיים בדרך בניסיון לתקן את המשאבות ואחר כך המשיכה בהפלגתה.¹⁷ מכרתים הפליגה הספינה דרום מזרחה אל חופי צפון אפריקה, מצריים וארץ ישראל. לאורך רוב ימי ההפלגה לא היה קשר בין תחנות המוסד ובין האנייה. הקשר חודש רק בימי ההפלגה האחרונים.¹⁸

המודיעין הבריטי התאמץ לעקוב אחרי הספינה. הרכישה באיטליה וההכנות במרסיי לא נסתרו מעניו אך בהמשך הדרך נראה כי איבד מגע עם האנייה.¹⁹

ביום ה-8 בפברואר לא הייתה כוננות מיוחדת מול חופי הארץ ולא הוקצו מטוסים לסיור מעל הים. בשעות הערב גילתה המשחתת 'ציפטיין' שהייתה בסיור מול חופי תל אביב מטרה חשודה במכ"ם. ה'ציפטיין' עזבה את קו הסיור ויצאה ליירות. בשעה 21:00 הגיעה אל המטרה והאירה עליה בזרקור.²⁰ המטרה זוהתה כאניית מעפילים.

'לנגב' תוכננה במקור להוריד את המעפילים בחוף ניצנים אך בשל גלי החוף הגבוהים הונחתה להמשיך צפונה ולהוריד את המעפילים מול קיסריה.²¹ בשעה 2100 כשהייתה הספינה מערבית לקיסריה בטווח 30 מייל החליט המפקד לפנות מזרחה במלוא המהירות מתוך תקווה להגיע אל החוף במהלך הלילה אך מייד אחרי הפנייה הווארה אנייתו בזרקור.²² מפקד המשחתת זיהה מיד שמדובר באניית מעפילים,

¹⁴ דו"ח המפקד

¹⁵ דוח הגדעוני

¹⁶ לטענת המפקד גם סימפטיה

¹⁷ ונייה 367

¹⁸ לצטט מדני רוזן

¹⁹ ניניאן – פטרול, עמ' 83.

²⁰ דוח הגדעוני

²¹ דוח הגדעוני

²² דוח המפקד

מאחר והיירוט התבצע מחוץ למים הריבוניים החליט המפקד שלא לעצור את האנייה ולהמשיך ללוותה במעקב צמוד.

זמן קצר לאחר מכן הצטרפה שולת המוקשים 'וולפייר' ליירוט. מפקדה של 'וולפייר', סגן אלוף וויטפורד (Commander Q.P. Whitford) היה מפקד פלגת השולות, בדרגתו היה בכיר ממפקד המשחתת ולכן קיבל פיקוד על האירוע. בשעה שתיים לפנות בוקר, כשהיו הספינות כתשעה מייל מערבית לקיסריה, החלה 'וולפייר' להתקרב לירכתיי האנייה כדי להעביר צוות השתלטות, אניית המעפילים תמרנה בפראות והדבר לא התאפשר. המשחתת 'צ'יפטיין' חשה לעזרתה, שתי הספינות ניגשו אל האנייה משני צדדיה ונצמדו אליה, המלחים ירו באוויר וגם השליכו ארבעה רימוני גז.²³ ההשתלטות ארכה מספר דקות, צוותי ההשתלטות עברו שבועות ספורים קודם לכן הכשרה במחנה 'עין תופיחה' שבמלטה, הידע והניסיון שרכשו שם הועיל מאוד בטקטיקה ובטכניקה של ההשתלטות.²⁴ גם הציוד שפיתח הצי במיוחד עבור ההשתלטויות היה אמור לסייע אך בכל זאת נורו כמה יריות ומעפיל בשם הרברט לזר נהרג.²⁵ המלווים והצוות נטמעו בין המעפילים ולא נתפסו. עוד לפני שעלו הבריטים הצליחו המלווים לחבל במנוע האנייה והבריטים נאלצו לגרור אותה לנמל חיפה שם המתינה להם אניית הגירוש 'אמפייר הייוד'.²⁶ במהלך הגרירה הבחינו צוותי ההשתלטות הבריטים באשה אחת שכרעה ללדת ושניים מהקצינים הבריטים הגישו לה עזרה.²⁷ למחרת הגיעה אניית הגירוש לפמגוסטה והמעפילים הועברו למחנה קראולוס.

²³ פלסטיין פוסט 10 פבר

²⁴ לספר/לקשר מה זה חאן תופיחה

²⁵ לזר היה יליד גרמניה שהתחנך באנגליה והשתייך לתנועת 'הבונים'. שמו עוד לא הוברר בשלב הזה והוא כונה 'המעפיל האלמוני'. אניית המעפילים הבאה שיצאה לדרך נקראה בשם זה.

²⁶ The Palestine Post, יום שלישי, פברואר 11, 1947; מדור Front page, עמוד 1

²⁷ ניניאן – פטרול, עמ' 83.